

Πανεπιστήμια και Κοινωνία σήμερα*

1992

Κύριε Πρύτανη, αγαπητοί συνάδελφοι. Ήλπιζα η σημερινή συνάντηση να έχει λίγο διαφορετικό χαρακτήρα. Τελικά είναι πάρα πολύ δύσκολο να αποφύγουμε το άθροισμα κάποιων μονολόγων παρ' όλο που υποτίθεται ότι θα έπρεπε να γίνει – κατά τη γνώμη μου – περισσότερη συζήτηση.

Εγώ λοιπόν θα επιχειρήσω να πάρω μόνο λίγα λεπτά και να πιστωθώ ελπίζω χρόνο για τη συζήτηση που θα ακολουθήσει. Θα επιχειρήσω συνεπώς, να κάνω μόνο ορισμένες προκλητικές νύξεις με κάποιες υποθέσεις εργασίας και με κάποια αξιώματα τα οποία θα υποστηρίξω, επιδιώκοντας τη βάση του διαλόγου με την ενεργό συμμετοχή και παρέμβασή σας.

Θα ήθελα λοιπόν να υποστηρίξω ότι σήμερα περισσότερο παρά ποτέ, το πανεπιστήμιο είναι ανάγκη να αποκτήσει το χαρακτήρα του πανεπιστημίου των ονείρων μας. Η γενιά η δική μου έχει ξεπεράσει λίγο το μισό αιώνα. Έζησε το πρώτο πανεπιστήμιο, (θα χρησιμοποιήσω μερικά απ' αυτά που είτε ήδη ο Γιώργος Κριμπάς), το πανεπιστήμιο του νόμου του '32. Διαμόρφωσε, στη συνέχεια, ως όφειλε τις προϋποθέσεις για την αλλαγή της δομής και της λειτουργίας του με το νόμο 1268 του '82. Και βεβαίως βιώνει τώρα την προσπάθεια ανατροπής της ουσιαστικής μεταρρύθμισης του θεσμικού πλαισίου των ΑΕΙ στην οποία συνέβαλε ο Ν.1268/82 αποφασιστικά.

Και όταν λέω προσπάθεια ανατροπής δεν εννοώ μόνο από το 1992 και μετά. Εννοώ από το 1983 τον Οκτώβριο και μετά που άρχισε αργά αλλά σταθερά μια διαδικασία σταδιακής αναίρεσης του οράματος για μια βαθιά κοινωνική αλλαγή στην Ελλάδα, για την οποία τα πανεπιστήμια και τα πολυτεχνεία προβλεπόταν από τον Ν.1268/82 να έχουν τον δομικό και καταλυτικό ρόλο του κινητήριου μοχλού.

Σήμερα, το 1992 βρισκόμαστε σε ριζικά διαφορετικές συνθήκες. Το νέο πανεπιστήμιο έχει να παλέψει πλέον όχι με τη φεουδαρχική αντίληψη κάποιων, όχι με τον κοτζαμπασισμό των προκαταπιταλιστικών, αντιαστικών – όπως είπε ο Γιώργος ο Κριμπάς – μερίδων της ελληνικής κοινωνίας και της πολιτικής ζωής.

Αλλά έχει πια να αντιπαλέψει με μια ασύδοτη και θεοποιημένη απ' όλες πια περίπου τις πλευρές αγορά. Μια αγορά στην οποία τα πάντα πουλιούνται και αγοράζονται. Με μία κοινωνία η οποία συγκροτείται και λειτουργεί στο πρότυπο της αγοράς και διαπερνάει μετά με τις αγοραίες αναγκαστικά αξίες της την πολιτική, την αντίληψη για την ανάπτυξη, για το περιβάλλον και τον πολιτισμό.

Εγώ πιστεύω (και δεν θέλω να είμαι ούτε καταστροφολογικός, ούτε εσχατολογικός) ότι βρισκόμαστε σε μια εξαιρετικά κρίσιμη περίοδο για την ανθρωπότητα. Θα σας πω ένα μύχιο φόβο μου. Σκέφτομαι, ότι θα έρθει μια μέρα, αυτή την περίοδο στην οποία οι πλούσιοι γίνονται διαρκώς, θεσμικά, πολιτικά και κοινωνικά πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι σε όλο τον κόσμο, που αρκετές εκατοντάδες εκατομμυρίων μαύρων και κίτρινων συνανθρώπων μας θα μπουν σε χιλιάδες πιρόγες και επειδή δεν θα έχουν πια να χάσουν τίποτε, (όπως κάποτε άλλοτε οι προλετάριοι μόνο τις αλυσίδες τους), θα ζητήσουν τυφλή εκδίκηση, γιατί τη ζωή τους την έχουν χάσει ήδη, μια που είναι μαθηματικά προδιαγραμμένο ότι θα πεθάνουν είτε τυφλοί από «ορχοκέντρωση», (όπως π.χ. στην Άνω Βόλτα και στις γύρω χώρες), ή από πείνα ή δίνα (όπως στη Σαχέλ, τη Σομαλία και στις άλλες πάμφτωχες ερημοποιημένες περιοχές, της Αφρικής και της Ασίας).

Άρα λοιπόν κάποτε θα μπουν στις πιρόγες και θα εκστρατεύσουν ίσως εναντίον του Μανχάταν, εναντίον του Σιτι, αλλά και εναντίον της εφησυχασμένης και ευημερούσας καλής κοινωνίας μας στην Αθήνα. Και ίσως, μαζί με τους όλο και περισσότερους φτωχούς και περιθωριοποιημένους του αναπτυσσόμενου βιομηχανικού και μεταβιομηχανικού βορρά, ίσως, δεν θα αφήσουν τίποτα όρθιο.

Γι' αυτό λοιπόν (και μπορεί να ξενίσω μερικούς από σας που με ξέρουν από παλιά) οι δικές μου απόψεις για την αντιμετώπιση ενός τέτοιου ενδεχομένου είναι εντελώς συντηρητικές και σοσιαλδημοκρατικές. Ισχυρίζομαι ότι πρέπει με κάθε τρόπο να προστατεύσουμε τουλάχιστον τους πολιτικούς που σήμερα έχουμε στον κόσμο μας με όλα τα κακά τους. Πώς; Με τη μόνη λύση: Μικραίνοντας το χάσμα ανάμεσα στους πολύ πλούσιους και στους πολύ φτωχούς. Ανάμεσα στις πολύ προνομιούχες και στις πολύ μειονεκτούσες περιοχές. Ανάμεσα στους λαούς που διατήρησαν

---

* Συμβολή στην Ανοιχτή Συνεδρίαση της Συγκλήτου του Ε.Μ.Πολυτεχνείου / Ημερίδα για την Πανεπιστημιακή Παιδεία.

τον πολιτισμό τους και στους λαούς εκείνους που εξανδραποδίστηκαν και υποτάχθηκαν στον πολιτισμό των κάθε φύσης κατακτητών τους.

Φέτος όπως ξέρετε «γιορτάζουμε» τα 500 χρόνια από την ανακάλυψη της Αμερικής και είναι ένα τεράστιο θέμα προς ολοκληρωμένη διεπιστημονική μελέτη και έρευνα εάν αυτό συνέβαλε στην πρόοδο της ανθρωπότητας ή στην οπισθοδρόμηση της.

Βλέπω λοιπόν έτσι τα Πανεπιστήμια να παίζουν έναν όλο και περισσότερο σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των πολυδιάστατων, πλανητικής πλέον εμβέλειας και σημασίας κοινωνία, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των πολυδιάστατων, πλανητικής πλέον εμβέλειας και σημασίας κοινωνικών, αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Για να επιτευχθεί όμως αυτή η υπέρβαση της παραδοσιακής και συχνά εφησυχαστικής ακαδημαϊκής καθημερινότητας στα πανεπιστήμιά μας, οι ελάχιστες εκείνες θεσμικές (δομικές και λειτουργικές) προϋποθέσεις, οι οποίες θα επέτρεπαν την ολοκληρωμένη διεπιστημονική μελέτη και έρευνα των προβλημάτων αυτών από πανεπιστημιακούς δασκάλους και φοιτητές, επαρκείς και άξιους επιστημονικά, αλλά και κοινωνικά ευαίσθητους υπεύθυνους και συνειδητούς πολίτες.

Αλλά σε ποια κατάσταση βρίσκονται σήμερα οι Πανεπιστημιακοί θεσμοί;

Με σχετικές δημοσιεύσεις και εισηγήσεις μου τα τελευταία είκοσι χρόνια, επιχείρησα να προσεγγίσω κριτικά τα ζητήματα δομής και λειτουργίας των πανεπιστημίων μας, αλλά και να συμβάλλω με τις μικρές δυνάμεις μου στη διαμόρφωση δημιουργικών προτάσεων πολλές από τις οποίες είχα την τύχη να τις δω να πραγματοποιούνται σε θεσμικό επίπεδο με την ψήφιση και ισχύ του Νόμου 1268/82 για την διαρθρωτική αλλαγή των Πανεπιστημίων μας.

Όπως όμως είχα την ευκαιρία πολλές φορές να τονίσω, οι Νόμοι και τα Προεδρικά Διατάγματα δεν αρκούν από μόνα τους και δεν επαρκούν για να επιτευχθεί μια ουσιαστική κοινωνική αλλαγή όπως είναι αυτονόητα μια διαρθρωτική αλλαγή στα Α.Ε.Ι.

Και δυστυχώς η πραγματικότητα δεν με διένευσε. Οι μεν πανεπιστημιακοί δάσκαλοι σε πολύ μεγάλο βαθμό δεν είμαστε άξιοι των δομικών αλλαγών που έφερε στο πανεπιστήμιο ο Νόμος 1268/82. Πιστεύω ότι εκείνη την περίοδο όσοι σχεδίαζαν και οραματίστηκαν το πανεπιστήμιο της αλλαγής, είχαν στο μυαλό τους μια ριζικά διαφορετική εικόνα, προσδοκώντας οι νέοι δάσκαλοι να είναι αποφασιστικά καλύτεροι και σ' όλα τα επίπεδα, (παιδεία, ήθος, αφοσίωση στο έργο τους, δημοκρατικότητα, επιστημονική επάρκεια, κοινωνική ευαισθησία κ.λ.π.), από τους προηγούμενους. Απ' την άλλη μεριά ήταν περίπου σίγουρη ότι το φοιτητικό κίνημα, που δεν είχε επενδεδυμένα κατεστημένα συμφέροντα μέσα στο πανεπιστήμιο, αλλά ήταν τρέχων πληθυσμός, κινούμενος πληθυσμός, θα μπορούσε να επιβάλει με το ήθος του, (το οποίο είχε πολύ πρόσφατα με τον αγώνα του το '72 και '73 αποδείξει), μια ριζικά διαφορετική ποιότητα στα πανεπιστήμια, αντίστοιχη με την «άλλη» κοινωνία που οραματιζόταν.

Σήμερα λοιπόν οι δάσκαλοι, όλο και περισσότερο ενδιαφέρονται δυστυχώς μόνο για την καριέρα τους και παρά τα εξαιρετικά θετικά σχόλια που ακούω κι εγώ τώρα, απ' αυτούς για τον Νόμο 1262/82, δεν ξεχνώ ότι το 1982 οι περισσότεροί τους ήταν ενάντιοι στο νόμο πλαίσιο, (ακόμη κι απ' αυτούς που ανήκαν στις καλούμενες προοδευτικές δυνάμεις), όπως θα θυμάται ο αγαπητός συνάδελφος κ.Κριμπάς.

Τώρα φαίνεται ότι όλοι είναι υπέρ του νόμου 1268/82.

Αλλά έχουν ξεχάσει πολλοί απ' αυτούς μερικά πράγματα. Έχουν ξεχάσει ότι πρέπει να είμαστε υπέρ του νόμου πλαισίου σε όλη του τη φιλοσοφία. Δηλαδή πρέπει να είμαστε υπέρ της πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης και εργασίας των πανεπιστημιακών δασκάλων στα πανεπιστήμιά μας. Και πρέπει να είμαστε ακόμα, κατά της ιδιωτικοποίησης και πλήρους εμπορευματοποίησης της έρευνας, και μ' άλλα λόγια υπέρ της κατάργησης, (δεν ξέρω εάν εννοεί το ίδιο ο Γιώργος), του εμπορικού και αγοραίου ερευνητικού πανεπιστημίου το οποίο δεν είναι αυτοπροσδιορισμένο, όπως πολύ σωστά είπε ο Πρύτανης και επιφυλάσσει στον εαυτό του τον υπηρετικό και μόνο στη βιομηχανία και την αγορά ρόλο.

Άρα λοιπόν (με την συγκατάνευση του συναδέλφου) είμαστε στο ίδιο μήκος κύματος. Αυτή τη στιγμή το πανεπιστήμιο κοντεύει δυστυχώς να γίνει δορυφορικό εξάρτημα μιας βιομηχανίας επιδοτούμενης, ετεροπροσδιορισμένης, κερδοσκοπικής, εκμεταλλευτικής και μη αστικής (με την έννοια που χρησιμοποίησε ο κ.Κριμπάς). Γιατί για να φτάσουμε σε μια βαθειά κοινωνική αλλαγή, (για όσους από μας το επιθυμούμε) θα πρέπει να περάσουμε από την αστική ολοκλήρωση. Δεν γίνεται αλλιώς.

από τη μία μεριά λοιπόν είχαμε χαμηλότερους από τις περιστάσεις δασκάλους. Από την άλλη μεριά οι φοιτητές οι οποίοι παλαιίγανε για δομικές αλλαγές στην παιδεία και την κοινωνία φύγαν και τώρα έχουμε άλλους φοιτητές. Και το λέω αυτό χωρίς να θέλω να προσβάλω κανέναν, γιατί έχω κι εγώ δύο παιδιά φοιτητές σήμερα.

Χωρίς δική τους ευθύνη οι νέοι φοιτητές δεν ενδιαφέρονται πια για τίποτε. Απορρίπτοντας μετά βδελυγμίας αυτό που σήμερα φαίνεται να είναι η κυρίαρχη αντίληψη της πολιτικής για την κοινωνία των επαγγελματιών της πολιτικής, αποστασιοποιούνται ταυτόχρονα και από την πολιτική ως συμμετοχή, ευθύνη και αξία ζωής για τους πολίτες.

Θα μου επιτρέψετε εδώ να υποστηρίξω την άποψή μου και αν δεν συμφωνείτε το συζητούμε μετά, ότι πολίτες είναι οι πολιτικοί οι πραγματικοί. Δηλαδή αυτοί που δουλεύουν σκληρά μέσα στο πανεπιστήμιο ή στη δουλειά τους και που ενδιαφέρονται ταυτόχρονα δημιουργικά για τα κοινά και για τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας. Αυτοί είναι κατά τη γνώμη μου οι πολιτικοί. Οι άλλοι, που συχνά βλέπουμε στα μαζικά μέσα επικοινωνίας να πολιτικολογούν είναι απλώς επαγγελματίες οι οποίοι αντιπροσωπεύουν κάποιους. Εκείνους προφανώς που τους τιμούν και τους εξουσιοδοτούν με την ψήφο τους.

Οι σημερινοί λοιπόν «αδιάφοροι» όπως θα λέγαμε φοιτητές δεν φταίνε για αυτό που είναι. Είναι το γέννημα αυτή της κοινωνίας που αρκείται σ' αυτή την πολιτική έκφραση και κυριαρχείται απ' αυτήν. Και έχουμε, πρέπει να τ'ομολογήσουμε παίξει αρνητικό ρόλο κι εμείς για αυτό που είναι. Όταν παλιά παλεύαμε μεταξύ μας για το ποιος σοσιαλισμός είναι καλύτερος. Ο υπαρκτός ή ο ανύπαρκτος. Και σφαζόμαστε, ενώ πραγματικά ο τόπος μας είχε και έχει ανάγκη μερικά πολύ σημαντικά πράγματα με τη δημιουργική συμβολή και την πολλή δουλειά όλων μας για να μπορέσει να ορθοποδήσει.

Μια παρένθεση τώρα: Αισθάνομαι εξαιρετικά άσχημα όταν διαβάζουμε στο TIME, ή στο Guardian, ή στους TIMES, εντελώς σχελιαστικά άρθρα για τη χώρα μας. Εγώ πιστεύω ότι υπάρχει ανάγκη για ένα καινούργιο πατριωτισμό και διαφωτισμό στη χώρα μας. Πιστεύω ότι έχουμε αστείρευτες δυνάμεις και ότι έχουμε πολλή δυναμική ως λαός και ως έθνος. Και αυτές οι δυνάμεις και αυτή η δυναμική ως λαός και ως έθνος. Και αυτές οι δυνάμεις και αυτή η δυναμική μπορούν καταλυτικά ν' αναπτυχθούν στον προνομιακό κοινωνικά χώρο των πανεπιστημίων μας.

Γι' αυτό θέλω να υποστηρίξω ότι τα πανεπιστήμια θα αποτελέσουν ξανά και αυτό είναι ευχή και όραμα, έναν καινούργιο τόπο όπου θα δοθούν καινούργια νοήματα και ουσία στις παλιές έννοιες. Ανάπτυξη π.χ. για μένα, και εάν θέλετε να το συζητήσουμε στη συνέχεια, δεν υπάρχει αν είναι μόνο οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική, και σε αρμονία και με σεβασμό στο περιβάλλον, ή δεν θα υπάρξει ανάπτυξη.

Για να ξεπεράσουμε τις μοιραία τεχνοκρατικές μονομέρειες των ειδικοτήτων θα πρέπει ν' αρχίσουμε να βλέπουμε τα πράγματα με μια διεπιστημονική, όχι αιχμιακή, όχι μερική, όχι ειδική και μόνο προσέγγιση. Πρέπει να δούμε τα σύγχρονα πολυδιάστατα και πολύπλοκα ζητήματα της κοινωνίας, της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος με την άκρως απαραίτητη πια σήμερα ολοκληρωμένη διεπιστημονική προσέγγιση.

Και αυτό είναι ένα πεδίο στο οποίο νομίζω ότι μπορούμε να κάνουμε πολύ δουλειά μέσα στα πανεπιστήμια. Είχαμε δύο σχετικά συνέδρια τον τελευταίο. Ένα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, (χαίρομαι που είναι ο συνάδελφος Ευτύχης Μπιτσάκης από τη Φιλοσοφική των Ιωαννίνων εδώ) και ένα στη Κρήτη στο Πολυτεχνείο Ιωαννίνων εδώ) και ένα στη Κρήτη στο Πολυτεχνείο και συζητήσαμε θέματα κοινωνίας, τεχνολογίας και παραγωγής στις νέες συνθήκες και ιδιαίτερα στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Και η δουλειά που παρουσιάστηκε και συζητήθηκε (και η οποία θα δημοσιευθεί) ήταν αξιόλογη και σημαντική και χρήσιμη για όσους ενδιαφέρονται να προσεγγίσουν και την σχέση του Πανεπιστημίου με την Κοινωνία στις νέες συνθήκες.

Πιστεύω, επαναλαμβάνω, ότι πρέπει να δώσουμε νέο νόημα στα παλιά δοχεία των εννοιών, διότι άλλαξαν ριζικά τα πράγματα. Και η καταλυτική αλλαγή είναι από το γεγονός ότι πλέον παντού υπάρχουν συστήματα σε ισορροπία. Και ισορροπία είναι μεν συχνά το τέλμα αλλά όχι πάντα. Στην περίοδο της μαχητικής συνύπαρξης των δύο υπερδυνάμεων, είχα κάποτε γράψει, ότι εάν καταρρεύσει η μία από τις δύο, τότε αναγκαστικά, με βάση τους νόμους της φυσικής, θα καταρρεύσει και η άλλη.

Θα σας πω και μόνο για να προκαλέσω επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα κατά τη συζήτηση ένα μικρό σχετικό παράδειγμα. Αφού και επειδή κατέρρευσαν τα κράτη του υπαρκτού σοσιαλισμού, έκλεισε στις 31 Μαρτίου φέτος και το μεγαλύτερο κέντρο πυρηνικών ερευνών των Ηνωμένων

Πολιτειών στο Κολοράντο. Και βρέθηκαν 6000 πυρηνικοί επιστήμονες φυσικοί και μαθηματικοί με διδακτορικό άνεργοι.

Για λόγους πολιτικής τώρα, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής σχεδιάζουν να δημιουργήσουν 2000 θέσεις εργασίας για τους άνεργους πυρηνικούς επιστήμονες της Σοβιετικής Ένωσης, διότι φοβούνται το λογικό ενδεχόμενο, ότι για λόγους βιοτικών, αυτοί θα περάσουν τεχνογνωσία στις επικίνδυνες και πυρηνικά φιλόδοξες χώρες του τρίτου κόσμου βρίσκοντας δουλειά στη Λιβύη, το Ιράκ κ.λ.π.

Αναπόδραστη στις γνωστές συνθήκες της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης είναι και η συνέπεια μιας τέτοιας πολιτικής επιλογής στο εσωτερικό των ΗΠΑ.

Γι' αυτό λοιπόν, εάν αυτή τη στιγμή πάτε στην Αμερική (και ήμουν πριν δύο μήνες στην Αμερική), θα δείτε διδακτορικά τα οποία κοιμούνται κάτω από τις γέφυρες και κρατάνε πινακίδες που λένε: «Είμαι άνεργος, έχω Ph.D. στην πυρηνική φυσική. Είμαι άνεργος, σας παρακαλώ δώστε μου δουλειά, σας παρακαλώ δώστε μου ενίσχυση για φαγητό».

Με το παράδειγμα αυτό, οριακό κι ελλειπτικό αναγκαστικά για λόγους χρόνου, μπορούμε πιστεύω έξω από ακατάσχετες θεωρητικολογίες ν' ανοίξουμε τη συζήτηση για την Κοινωνία, και τις σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις της με τις κυρίαρχες πολιτικές της εκφράσεις κι επιλογές, με την Παιδεία, την Έρευνα και την Τεχνολογία, την Ανάπτυξη, την Παραγωγή και το Περιβάλλον.

Και μία τέτοια συζήτηση νομιμοποιούμε να την ανοίξουμε μέσα στο πανεπιστήμιο που είναι ένας νευραλγικός και ευαίσθητος χώρος όπου μπορούν να ανθίσουν καινούργιες ιδέες, και να συγκρουσθούν με επιχειρήματα.

Και μπορεί να γίνει αυτό, γιατί το Πανεπιστήμιο έχει το μεγάλο προσόν και πλεονέκτημα της ελευθερίας της διακίνησης των ιδεών και της πλήρους αυτοδιοίκησης.

Νομίζω ότι η μεγάλη ευθύνη μας είναι να ξαναπροσδιορίσουμε τις βασικές έννοιες για το που θέλουμε να πάει αυτή η κοινωνία. Θέλουμε να μείνει ανθρώπινη, ή θέλουμε να γίνει απλά και μόνο ανταγωνιστική όπως η αγορά. Αυτό μένει σε μας, στο πανεπιστήμιο να τ' αποφασίσουμε.

Και επειδή πια αυτό δεν μπορεί να συμβεί στο πανεπιστήμιο της παλιάς μορφής, στο πανεπιστήμιο των ειδικοτήτων, πιστεύω ότι πρέπει να ξεκινήσει σε ένα καινούργιο πανεπιστήμιο. Στο πανεπιστήμιο της αλληλεπίδρασης, της διεπιστημονικότητας, της ολοκληρωμένης προσέγγισης, μελέτης και έρευνας των μεγάλων προβλημάτων του καιρού μας. Στο πανεπιστήμιο που τα πολλά λόγια θα δώσουν τη θέση τους στο συγκεκριμένο, πειστικό, άξιο, και συνεργιστικό έργο του. Σας ευχαριστώ.

Συζήτηση

ΕΡΩΤΗΣΗ: Μπορεί το πανεπιστήμιο να αυτονομηθεί από την κρίση της κοινωνίας;

Δ.ΡΟΚΟΣ: Δεν ξέρω εάν μπορεί, αλλά εγώ πιστεύω ότι το πανεπιστήμιο πρέπει να αυτονομηθεί από την κρίση της κοινωνίας. Από την βαθύτατη κρίση της κοινωνίας η οποία διαπερνάει όλα της τα στρώματα, αλλά και την πολιτική, την οικονομία, τον επαγγελματικό χώρο και το χώρο των τεχνών και του πολιτισμού.

Υποστηρίζω όμως ότι είναι ίσως ο μόνος χώρος που θα μπορούσε πολύ περισσότερο απ' ο άλλους χώρους να το προσπαθήσει. Γιατί το πανεπιστήμιο πάντοτε ήταν ένας προνομιακός χώρος άσκησης της προσωπικής ελευθερίας, ανάπτυξης δημιουργικών διαδικασιών έρευνας και αναζήτησης της αλήθειας, αλλά και σύγκρουσης των ιδεών. Και αυτό πιστεύω ότι πρέπει περισσότερο από κάθε άλλη φορά να είναι και σήμερα, στους πολύ δυσκολότερους από οποιαδήποτε άλλη περίοδο καιρούς.

Γιατί σήμερα δεν έχεις πλέον να αντιπαλέψεις με μια δικτατορία ή με μια ξένη κατοχή. Έχεις να αντιπαλέψεις με την ισοπέδωση των αξιών και με την αναξιοπιστία των πάντων. Εάν ανοίξετε οποιονδήποτε ραδιοφωνικό σταθμό, ή σταθμό τηλεόρασης θα ακούσετε και θα δείτε ανθρώπους οι οποίοι μιλάνε με τα λιγότερο κολακευτικά λόγια για την πολιτική, για τους πολιτικούς, για τα κόμματα, αποδίδοντάς τους την μεγαλύτερη ευθύνη και για την κρίση της κοινωνίας. Κι όμως, όταν πάμε και ψηφίζουμε υπάρχουν συντριπτικά ποσοστά με τα οποία εκλέγονται αυτά τα ίδια τα διάφορα κόμματα.

Δηλαδή, φτάνουμε ως πολίτες σε ένα σημείο να λέμε ότι πραγματικά αναγνωρίζουμε τα προβλήματα της κρίσης της κοινωνίας και εν τούτοις αποφασίζουμε να βιώσουμε μ' αυτά και να είμαστε μέρος απ' αυτά. Γι' αυτό πιστεύω ότι το πανεπιστήμιο είναι ένας χώρος αντίστασης στον κατήφορο της κρίσης και τώρα πια πολύ πιο ουσιαστικής, διότι είμαστε τώρα ωριμότεροι ,

σοφότεροι, μέσα από τις εξαιρετικά επώδυνες για τον καθένα μας διαδικασίες. Και πιστεύω ότι είμαστε πιο νοήμονες πλέον όλοι.

Δεν κρατάμε ούτε παντιέρες, ούτε θέλουμε ο ένας να φάει τον άλλον. Έχουμε διδαχτεί πολύ από τα πράγματα. Και γι' αυτό ενδεχομένως μπορεί να αποτελέσει το πανεπιστήμιο και ένα πεδίο μιας καινούργιας ενότητας για δημιουργική δουλειά και προκοπή αλλά και παράδειγμα ζωντανό και αξιόπιστο για το ξεπέρασμα της κρίσης στην κοινωνία. Αλλά αυτό θέλει πίστη, θέληση, αφιέρωση και το κυριότερο την πολλή δουλειά μας αποκλειστικά μέσα στο πανεπιστήμιο.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Πόσο ρεαλιστικό είναι αυτό; Τα Πανεπιστήμια στην Αμερική μήπως μας δείχνουν ένα δρόμο; Μήπως ο Νόμος 1268/82 τα μιμήθηκε; Και το λέω εγώ που και προσωπικά και ως τμήμα υποστηρίζαμε και υποστηρίζουμε το Νόμο Πλαίσιο.

Δ.ΡΟΚΟΣ: Ο κ. Κριμπάς θα απαντήσει σε ότι τον αφορά. Εγώ νομίζω ότι ήμουν σαφής. Θα ήθελα το πανεπιστήμιο να αυτονομηθεί από την κρίση της κοινωνίας και να δώσει μία νέα πνοή στην κοινωνία. Και αυτό το πράγμα νομίζω ότι είναι και εξαιρετικά γοητευτικό. Και ένα αντικείμενο το οποίο μπορεί να ξαναδημιουργήσει μια καινούρια κοινωνική δυναμική, απαλλαγμένη από όλες τις στρεβλώσεις του παρελθόντος.

Γιατί δεν πρέπει να έχουμε ποτέ κλειστά τα μάτια στα πράγματα και στα ζητήματα στα οποία κάναμε λάθη όλοι μας. Όχι τα "mea culpa" που λένε. Εγώ υποστηρίζω ότι ο νόμος πλαίσιο 1268/82 είναι ότι σημαντικότερο υπήρξε στην Ελλάδα. Και χάρηκα πάρα πολύ που το είπες κι εσύ και το τμήμα σου.

Για το πανεπιστήμιο στις ΗΠΑ δύο λόγια. Εγώ πιστεύω ότι μακροπρόθεσμα θα χρεοκοπήσει το αμερικάνικο πανεπιστήμιο. Όσο κι εάν φαίνεται ότι λέω αυτή τη στιγμή κάτι προκλητικό. Και επιχειρηματολογώ σχετικά: Γιατί το πανεπιστήμιο στις ΗΠΑ εξακολουθεί να θεραπεύει τη μονοδιάστατη ειδική και μόνο προσέγγιση των αντικειμενικά πλέον εξαιρετικά πολύπλοκων σύγχρονων προβλημάτων.

Κατά τη γνώμη μου, τα προβλήματα της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος σήμερα, της οικονομίας και της κοινωνίας, δεν μπορούν να ειδωθούν ούτε με το ψυχρό μάτι του οικονομέτρη οικονομολόγου μόνο, ούτε με το μάτι του παθιασμένου κοινωνιολόγου, ούτε του ψυχρού μηχανικού.

Η μελέτη και η έρευνα τους απαιτεί πλέον όλες αυτές τις οπτικές και μάλιστα με συστηματική διεπιστημονική και ολοκληρωμένη μεθοδολογία. Και όπως θα ξέρεται, έχω κάνει ένα σχετικό κείμενο στον Πυρφόρο για το καινούργιο το πανεπιστήμιο, το διεπιστημονικό πραγματικά πανεπιστήμιο, στο οποίο πιστεύω ότι θα πρέπει να προχωρήσουμε.

Στην Αμερική τώρα και το λέω για να μην παρεξηγηθώ από κανέναν, εξακολουθεί να γίνεται σήμερα πολύ σοβαρή δουλειά στα καλά πανεπιστήμια στις διάφορες ειδικότητες. Δεν λέω ότι οι ειδικές μερικές προσεγγίσεις δεν χρειάζονται. Χρειάζονται προφανώς. Αλλά βέβαια δεν αρκούν πλέον στην διερεύνηση των πολύπλοκων σημερινών κοινωνικών αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών προβλημάτων τα οποία συνεπάγεται η αναγκαία σήμερα «μαχητική συνύπαρξη» της Ανάπτυξης με το Περιβάλλον και τα οποία βέβαια δεν τελούνται σε εργαστηριακές συνθήκες. Διότι φοβούμαι ότι κάποτε θα μπει ίσως μέσα η ίδια κοινωνία και δεν θα αφήσει τίποτα όρθιο, αφού δεν θα έχει πια τίποτε να περιμένει από τις ασύμβατες και ασύνδετες με τις ανάγκες και τις προσδοκίες της, ειδικές και πολύ «αποδοτικές» μονοδιάστατες τεχνοκρατικές επιτυχίες τους.

Θα μου επιτρέψετε να κάνω και τρία μικρά σχόλια. Πρώτον, για να ενώσω κι εγώ τη συμφωνία μου μ' αυτό που είπε ο Γιώργος ο Κριμπάς, ότι η σύνοδος των πρυτάνεων είναι ανυπόστατο όργανο. Και επειδή ο Πρύτανης μας είναι αρκετά νοήμων, αλλά και θεληματικός, μπορεί – εάν συμφωνήσει – να το μετατρέψει αυτό σε πράξη. Και το συνδέω αυτό με το θέμα της σημερινής συνάντησης.

Ο πρώτος νόμος για τα πανεπιστήμια και εννοώ ο νόμος 1268 του '82, (χωρίς τις αλληπάλληλες τροπολογίες οι οποίες τον έκαναν μετά τον Οκτώβριο του 1983 αγνώριστο , αλλοιώνοντας σε μεγάλο βαθμό τη φιλοσοφία του), προέβλεπε ένα όργανο, το Εθνικό Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας που συνέδεε την παιδεία με την παραγωγή και με την κοινωνία και αποτελούσε το δημόσια ευθύνης όργανο κοινωνικού ελέγχου των πανεπιστημίων.

Το όργανο αυτό λειτούργησε δημιουργικά ως τον Οκτώβριο του '83. Κάποια στιγμή όμως, όταν κάποιοι κατάλαβαν και συνειδητοποίησαν τη δυναμική αυτού του οργάνου, (του οποίου παρεμπιπτόντως είχα την τύχη και την ευτυχία να προεδρεύω στις τέσσερις πρώτες συνεδριάσεις του αιφνιδιασμένοι απ' το ότι οι αποφάσεις του ήταν ομόφωνες, παρ' όλο που υπήρχαν μέσα εκπρόσωποι της κοινωνίας και της παραγωγής όλων των τάσεων αλλά και όλων των κομμάτων από

ένας, (δηλαδή ισοπεδωτικά ίσα και όχι με απλή αναλογική εκπροσώπηση, όπως θα ήταν το καλύτερο όνειρο και η επιδίωξη των κάθε φύσης αντιπολιτεύσεων), τρόμαξαν και αντέδρασαν.

Και την τέταρτη φορά παραιτήθηκε ο εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας. Δεν το άντεχαν, (για ποιο άραγε λόγο) να συμφωνούν όλοι στην ενωτική και δημιουργική αντιμετώπιση των προβλημάτων των πανεπιστημίων με βάση την αρμονική σχέση και αλληλεπίδρασή τους με την κοινωνία, τις ανάγκες και τις προσδοκίες της. Αλλά τι είχε επιδιωχθεί και κατορθωθεί στη λειτουργία του ΕΣΑΠ; Απλά, να είναι τεκμηριωμένες οι προτάσεις, να υπάρχει ένας ανυπόκριτος διάλογος. Και όταν υπήρχε από μια πλευρά μια θετική άποψη να την ασπάζεται ο άλλος. Και έτσι έδειχνε ο καθένας την καλή του πρόθεση θεμελιωνόταν η αμοιβαία εμπιστοσύνη στο χειρισμό θεμάτων εθνικής κλίμακας και σημασίας όπως είναι η πολιτική για τα πανεπιστήμια και το ΕΣΑΠ αποκτούσε ουσιαστική δύναμη κοινωνικής παρέμβασης.

Όταν κατάλαβαν λοιπόν ότι αυτό το όργανο είναι επικίνδυνο για το σύστημα, άρχισαν να το «μετασηματίζουν», να το «μεταλλάσσουν» να το κάνουν από ΕΣΑΠ, ΣΑΠ, όπως θα θυμάστε, Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας. Και μετά, με το να το υποκαταστήσουν με τη σύνοδο των πρυτάνεων στην οποία ενέδωσαν πολλοί «προοδευτικοί» πρυτάνεις, πολύ πριν από τον Νίκο Μαρκάτο, διότι αναγκάστηκαν να «παραδεχθούν» το επικίνδυνο για το σύστημα «ατόπημα» τους. Σκέφτηκαν ίσως τι θέλουμε εμείς τώρα μ' αυτόν τον εκπρόσωπο της ΟΛΜΕ και τι θέλουμε εμείς τώρα με αυτόν της ΓΕΣΑΣΕ ή με τους άλλους εκπροσώπους; Αλλά όλοι αυτοί παίζουν ένα ρόλο. Είναι ή ίδια η ελληνική κοινωνία. Άρα λοιπόν εκεί, κ.Πρύτανη εάν μπορείτε ξαναδώστε υπόσταση στο Συμβούλιο έστω Ανώτατης Παιδείας.

Ν.ΜΑΡΚΑΤΟΣ: Να απαντήσω. Επειδή είναι πολύ σημαντικό, εάν καταλαβαίνω ή όχι τι πρόκειται γι' αυτό το όργανο. Στην τελευταία σύνοδο έγινε η πρόταση να τυποποιηθεί και να βγάλουμε και κανονισμό λειτουργίας. Και ο Πρύτανης του Πολυτεχνείου εξάσκησε το βέτο του. Και έληξε το θέμα.

Δ.ΡΟΚΟΣ: Ωραία. Αλλά καλό είναι να ξαναγυρίσουμε πάλι στις πηγές, γιατί ο νόμος τουλάχιστον 1268 του '82 είχε μια ενιαία φιλοσοφία. Και είχε μια ολοκληρωμένη θεώρηση για το τι ρόλο έπρεπε να παίζει ένα πανεπιστήμιο στην κοινωνία.

Δύο άλλα σχόλια. Πρώτον. Κανένας δεν μίλησε από εδώ για ηγεμονία των πανεπιστημίων. Δεν ξέρω , δεν άκουσα τη λέξη καθόλου. Ούτε για ηγεμονία πανεπιστημιακών ούτε για ηγεμονία πανεπιστημίων. Μακριά τουλάχιστον από εμένα και όχι επειδή μένω στα Εξάρχεια, μακριά από κάθε έννοια ηγεμόνευσης. Ενδεχομένως να εννοούμε ότι θα παίξουν ένα πρωτοποριακό, παρακινητικό ρόλο, σημαντικό ρόλο. Σ' αυτό προφανώς συμφωνώ.

Ένα εμβόλιμο σχόλιο. Η δική μου η άποψη είναι ότι η κρισιμότερη δουλειά της παιδείας γίνεται στη νηπιακή και στοιχειώδη εκπαίδευση. Πολλοί άνθρωποι έχουν πει ότι ό,τι παίρνει το παιδί ως τα έξι του χρόνια, δεν τα παίρνει μετά σε ολόκληρη τη ζωή του. Και αυτό είναι μια πραγματικότητα.

Επομένως, όταν έγιναν οι πανεπιστημιακές σχολές για τα στελέχη της στοιχειώδους και της προσχολικής εκπαίδευσης αυτό σήμαινε κάτι. Έδινε το βάρος και αναγνώριζε το κύρος της δουλειάς των εκπαιδευτικών αυτών των βαθμίδων.

Το δεύτερο σχόλιο που θα ήθελα να κάνω, ενός λεπτού μόνο, είναι για να προβάλω και πάλι τη συμφωνία μου σ' αυτό που είπε ο Γιώργος ο Κριμπάς, να μην αλλοτριωθούμε δηλαδή τυρβάζοντας περί τους χιλιάδες δήθεν πλουραλιστικούς σταθμούς οι οποίοι παίζουν με την δημοσιότητα. Και βεβαίως ψαρεύουν τους εξ ημών ανόητους.

Γιατί πράγματι, όποιο κουμπί και να γυρίσεις, στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση θα ακούσεις και θα δεις τρία πρόσωπα, τα ίδια πάντα, δεν θέλω να τα πω, τα ξέρετε όλοι σας, που μιλάνε και έχουν άποψη επί παντός επιστητού σε όλους τους σταθμούς με όλους τους καλούς κονφερανσιέ του συρμού. Και που βεβαίως δεν θα ήθελαν ποτέ να προκαλέσουν και να ακούσουν το λόγο του Μπιτσάκη. Ή τον λόγο του Ερατοσθένη Καψωμένου, δύο άξιων καθηγητών της Φιλοσοφικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που ξέρω και εκτιμώ ιδιαίτερα. Ή πολλών άλλων. Δεν τους θέλουν, δεν τους καλούν, δεν τους παίζουν. Γιατί οι μετοχές τους είναι ψηλά μεν στο Πανεπιστήμιο και στην κοινωνία αλλά δεν «πουλάνε», όπως θα έλεγαν, στην αγορά των media.

Τι πρέπει να κάνουμε εμείς; Και ο Γιώργος νομίζω το υπαινίχθηκε, αλλά εγώ το κάνω. Αρνούμαι. Λυπάμαι πάρα πολύ, πολύ ευγενικά, δεν θέλω. Υπάρχουν άλλοι που τα λένε καλύτερα και άλλωστε υπάρχουν πολλοί, που πολύ το θέλουν να μιλήσουν στα μέσα.

Δεν προτείνω ούτε τον αναχωρητισμό, ούτε τον ελιτισμό έναντι των κυρίαρχων μέσων της μαζικής επικοινωνίας. Προτείνω όμως την αντίσταση των πανεπιστημιακών και των ανθρώπων του πνεύματος και των τεχνών στο αγοραίο, με την τρέχουσα στα media έννοια της αγοράς. Μ' άλλα

λόγια στο χυδαίο της αγοραίας χρησιμοποίησής τους ως λόγων παρενθέσεων μεταξύ διαφημιστικών μηνυμάτων.

Γι' αυτό νομίζω, ότι μένοντας συνειδητά στη σιωπή και στη σκιά μπορούμε να ξαναδώσουμε ένα κύρος σε κάτι το οποίο έχει χαθεί τώρα στο βωμό της επικαιρότητας και της μαυλιστικής δημοσιότητας. Τώρα είναι τόσοι πολλοί περιοδεύοντες θίασοι αυτών που μιλούν για τα πάντα, που είναι καλό μερικοί και να σιωπούν. Αυτό όμως νομίζω ότι θα μπορούσε να αλλάξει εάν γινόταν ένας σοβαρός ραδιοφωνικός σταθμός, π.χ. σταθμός του πανεπιστημίου, ή των πανεπιστημίων όλης της χώρας, ο οποίος θα μπορούσε να δώσει τον λόγο σ' αυτούς που με σεμνότητα αλλά και επάρκεια έχουν κάτι καινούργιο και ουσιαστικό να πουν.

Και εδώ τελειώνοντας θα διαφωνήσω λίγο με τον φίλο μου τον Ευτύχη Μπιτσάκη. Και εγώ πιστεύω στη σοσιαλιστική προοπτική. Δεν θέλω όμως να την διδάξω στο πανεπιστήμιο. Θέλω μέσα στο πανεπιστήμιο να συγκρούονται οι ιδέες ελεύθερα με τα επιχειρήματά τους και όχι με τους ταγμένους οπαδούς τους.

Έχεις δίκιο Ευτύχη, αλλά αυτή τη στιγμή οι ιδεολογίες είναι ξεκρέμαστες.

Και εάν πούμε ότι είναι ευκαίριο να ζωντανέψει το Πανεπιστήμιο και να ξαναγίνει πεδίο ιδεολογικών αγώνων, αυτό μοιραία θα εξελιχθεί δυστυχώς και πάλι σε διαμάχη ΠΑΣΟΚ-Νέας Δημοκρατίας και ΚΚΕ.

Κι εγώ λέω ότι αυτά έχουν πια ξεπεραστεί απ' τη ζωή. Αυτό πιστεύω.

Χρειάζεται μια νέα πολιτική.

Η πολιτική των υπεύθυνων συνειδητών και δημιουργικών πολιτών που πονάνε τον τόπο τους και θέλουν να δουλέψουν δημιουργικά, να συνθέσουν τις αντιθέσεις τους και να συμβάλουν στην προκοπή της πατρίδας μας μέσα και έξω από τα Πανεπιστήμια.